SÜFYÂN BİN UYEYNE

Fıkıh ve hadîs âlimi. Tebe-i tabiînin büyüklerindendir. İsmi, Süfyân bin Uyeyne bin Meymûn el-Hilâli el-Kûfî. Künyesi Ebû Muhammed'tir. 107 (m. 725)'de Şaban ayında Kûfe'de doğdu. 198 (m. 813)'de Mekke-i mükerremede vefât etti. Yetmiş kere hacca gitti. İmâm-ı a'zam ve İmâm-ı Şafiî ile görüştü. Hadîs ve tefsîr ilimlerinde kitapları vardır. Babası tarafından Mekke'ye götürüldü ve orada yerleşti. Daha dört yaşında iken Kur'ân-ı kerîmi ezberledi. Yedi yaşında iken hadîs-i şerîf yazmaya başladı. Zührî, Şa'bi Amr İbn-i Dinar, Abdullah İbni Dinar gibi büyük âlimlerden hadîs-i şerîf rivâyet etti. Kendisinden de, İmâm-ı A'meş, Süfyân-ı Sevrî, İbn-i Mübârek, İmâm-ı Şafiî, Ahmed İbni Hanbel gibi büyük zâtlar hadîs-i şerîf rivâyet ettiler.

Hâfızası fevkalâde kuvvetli olduğundan yanında kitap bulundurmazdı. Kendisinden rivâyet edilen hadîs-i şerîflerin sayısı 7000 civarındadır. Fıkıh ilminde, İmâm-ı Şafiî hazretlerine ders verdi. Sika (güvenilir), hafız (râvileri ile birlikte yüzbin hadîs-i şerîfi ezbere bilen), fıkıhda, tefsîrde derin âlim ve dinde sözü senet, mutlak müctehid ve mezheb sahibi bir imamdır. Mezhebi zamanla unutulup, mensûbu kalmamıştır. Haram ve şüphelilerden kaçması son derece fazla idi. Rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerin sahîh olduğunda,

icmâ' (sözbirliği) vardır. Tabiînin büyüklerinden 87 zât ile görüşüp, 70'inden hadîs-i şerîf dinlemiştir. Mekke-i mükerremede, hadîs-i şerifleri ilk defa toplayıp tasnif eden bu zâttır. Sahih-i Buhârî'nin ilk sayfasındaki "Ameller ancak niyetlere göredir..." hadîs-i şerifinin râvilerinden biri de Süfyân bin Uyeyne'dir. (Muhaddis-ul-Harem; "Mekke'nin hadîs âlimi" ünvanına lâyık idi. Et-Tefsîr ve el-Câmî adında iki eseri vardır.

İmâm-ı Şafiî (radıyallahü anh) buyuruyor ki; "Hazreti Süfyân'ın, Allahü teâlâdan korkmasının çok olması, her an Allahü teâlâ ile meşgûl olduğunun delîlidir. Allahü teâlâ bana, hadîs-i şerîf ilmini Süfyân bin Uyeyne'den (radıyallahü anh), fıkıh ilmini de İmâm-ı Muhammed Şeybânî'den (radıyallahü anh) öğrenmemi ihsân etti." Hazreti Süfyân bin Uyeyne'ye "Bir insan, bir işi yapmağa niyet eder, sonra yapmazsa, o kimse bu ameli işlemediği halde, kirâmen kâtibîn melekleri nasıl yazarlar?" diye sordular. Cevaben buyurdu ki, "İnsanın iyiliğini ve kötülüğünü yazan melekler, gaibi bilemezler. Lâkin, insan güzel ve hayırlı bir amel yapmağı kalbinden geçirince, ondan misk gibi güzel kokular yayılır. Melekler bu kokuyu aldıkları zaman o kimsenin iyilik yapmağa niyet ettiğini anlarlar. Kötülük yapmağa niyyet ederse o zaman da rahatsız edici pis bir koku çıkar. Bu kötü kokudan melekler, o kimsenin kötülük yapmağa niyet ettiğini anlarlar. Güzel amel yapmağa niyet edince, kul yapamasa dahi melekler yazarlar. Kötülüğe niyet edince ise, o kötülüğü yapmadıkça yazmazlar. Bu Allahü teâlânın ihsânlarındandır."

Her namazı bitirince "Allahım, bu namazda yaptığım hatâları bağışla" diye duâ ederdi.

İbn-i Vehb (radıyallahü anh) buyuruyor ki: "Ben tefsîr, ilminde Süfyân bin Uyeyne'den (radıyallahü anh) daha âlim kimse bilmiyorum."

Hazreti Süfyân bin Uyeyne'nin rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerden ba'zıları:

Peygamber efendimiz: "Kocaları dışarıda bulunan kadınların yanına girmeyiniz. Zîrâ kan damarda işlediği gibi, şeytan da insanın vücûdunda işler" buyurdu. Hazır bulunan Eshâb-ı kiram, "Senin de mi yâ Resûlallah?" deyince, "Evet benim de. Fakat benim şeytanım müslüman oldu." buyurdu.

Eshâb-ı kiram "Yâ Resûlallah! Hastalandığımız zaman ilaç kullansak, günah işlemiş olur muyuz?" dediklerinde, "Ey Allahü teâlânın kulları, tedâvi olunuz. Çünkü Allahü teâlâ, şifâsı olmayan hastalık yaratmamıştır." buyurdular.

"Haya îmândandır."

"Ameller ancak niyetlere göredir. Her kimse için ancak niyet ettiği şey vardır. Her kimin hicreti, bulacağı bir dünyâya ve evleneceği bir kadına ise, hicreti Allah ve Resûlü için değil, niyet ettiği şeye âittir. Ya'nî her amelin hükmü kıymeti, sahibinin niyetine göre olur."

"Benden sonra Ebû Bekir (radıyallahü anh) ve Ömer'e (radıyallahü anh) uyunuz."

"Allahım ben bunu (Hazreti Hasen'i) seviyorum, onu sen de sev! Onu seveni de sev!" diye duâ buyurmuşlardır.

"Mûsâ (aleyhisselâm) Benî İsrail'in arasında hutbe okumak için ayağa kalktığında, kendisine insanların hangisi en âlimdir diye soruldu. Mûsâ (aleyhisselâm) "En âlim benim" dedi. Allahü teâlâ ona: "İki denizin kavuştuğu yerde benim kullarımdan bir kul var, o senden daha âlimdir," diye vahy indirdi. Mûsâ (aleyhisselâm) "Ey Rabbim! Benim için onunla buluşmanın yolu nedir?" diye sordu. Kendisine: "Azık olarak bir zenbilin içine tuzlu bir balık koyarak sırtına al. Bu balığı nerede kaybedersen, o zât oradadır" denildi.
Mûsâ(aleyhisselâm) yola revân oldu. Onunla birlikte hizmetçisi de yola çıktı. Bu zât Yûşa bin Nûn idi.
Mûsâ (aleyhisselâm) bir zenbilde bir balık taşıyordu. Hizmetçisi ile birlikte yürüyerek gittiler. Nihâyet bir kayaya vardılar. Orada gerek Mûsâ (aleyhisselâm), gerekse hizmetçisi bir miktar istirahat ettiler. Derken zenbildeki balık harekete gelerek zenbilden çıktı ve denize düştü. Allahü teâlâ o ânda suyun akıntısını kesti. Hattâ (su) kemer gibi oldu. Balık için bir kanal meydana gelmişti. Mûsâ (aleyhisselâm) ile hizmetçisi için şaşacak bir şey olmuştu.
Mûsâ (aleyhisselâm) uyumuş olduğu için bu hâli görmedi. Musa'nın (aleyhisselâm) hizmetçisi bu hâli gördü ama ona söylemeyi unuttu (unutturuldu). Günlerinin kalan kısmı ile o geceyi de yürüdüler. Mûsâ (aleyhisselâm) sabahleyin hizmetçisine: "Sabah kahvaltımızı getir. Gerçekten bu yolculuğumuzda müşkilâtla karşılaştık" dedi. Hizmetçi: "Gördünmü, kayaya geldiğimizde gerçekten ben balığı unuttum. Ama onu hatırlamayı bana ancak şeytan unutturdu ve balık denizde şaşılacak bir şekilde yolunu tuttu" dedi.

Mûsâ (aleyhisselâm): “İşte bizim istediğimiz buydu” dedi. Hemen izlerini takip ederek geriye döndüler. Kendi izlerini takip ediyorlardı. Nihâyet kayaya geldiler. Orada örtünmüş bir adam gördüler. Üzerinde bir elbise vardı.
Mûsâ (aleyhisselâm) ona selâm verdi. Hızır aleyhisselâm O’na: “Ve aleykümselâm sen kimsin?” dedi. “Ben Musa’yım!” deyince Hızır (aleyhisselâm) “Benî İsrail’in Mûsâsı mı?” diye sordu. Mûsâ (aleyhisselâm) “Evet” dedi.
Hızır (aleyhisselâm) “Sen Allahü teâlânın ilminden bir ilmi bilmektesin ki Allah onu sana öğretmiştir. Onu ben bilmem. Ben de Allah’ın ilminden bir ilim üzereyim ki, onu bana öğretmiştir. Sen bilemezsin” dedi. Mûsâ (aleyhisselâm) ona; “Sana öğretilenden, hakkı bana öğretmek şartıyla sana tâbi olabilir miyim?” diye sordu. Hızır (aleyhisselâm) “Sen benimle beraber sabıra takat getiremezsin, iyice bilmediğin bir şeye nasıl sabredebilirsin ki? Bir şey yok ki, ben onu yapmağa memur olurum. Sen onu görürsen sabredemezsin.” dedi. Mûsâ (aleyhisselâm): “Beni inşâallah sabırlı bulacaksın. Sana hiç bir husûsta karşı gelmem” dedi.
Hızır (aleyhisselâm) ona: “O halde bana tâbi olursan, bana hiçbir şey sorma. Tâ ki kendim sana ondan birşey anlatıncaya kadar!” dedi. Mûsâ (aleyhisselâm), “Pekâlâ!” cevâbını verdi. Sonra Hızır’la Mûsâ (aleyhisselâm)deniz sahilinden yürüyerek yola devam ettiler. Derken yanlarına bir gemi uğradı. Bunlar kendilerini gemiye almaları husûsunda gemicilerle konuştular. Gemiciler Hızır’ı derhal tanıdılar, ikisini de ücretsiz olarak gemiye bindirdiler. O sırada bir serçe gelerek geminin kenarına konup denizden bir yudum su aldı. Hızır (aleyhisselâm) “Yâ Mûsâ! Benim ilmim ile senin ilmin Allahü teâlânın ilmi yanında serçenin denizden azalttığı su kadar bile değildir” dedi. Sonra Hızır (aleyhisselâm) geminin tahtalarından birine vurarak onu çıkardı. Bunun üzerine Mûsâ (aleyhisselâm) ona: (Bir cemâat bizi parasız gemilerine bindirdiler. Sen onların gemisine kastederek içindekileri batırmak için mi deliyorsun? Gerçekten çok büyük bir iş yaptın” dedi. Hızır (aleyhisselâm) “Ben sana, benimle beraber sabıra güç getiremezsin demedim mi!” dedi. Mûsâ aleyhisselâm, “Unuttuğumdan dolayı beni kınama. Bu işte benim başıma güçlük de çıkarma” dedi. Bundan sonra gemiden çıktılar. Sahilde yürürlerken bir de baktılar ki, bir çocuk diğer çocuklarla oynuyor. Hızır(aleyhisselâm) hemen onun kafasından tutarak eliyle başını kopardı ve çocuğu öldürdü. Bunun üzerine Mûsâ (aleyhisselâm) “Masum birisini, kısas hakkın olmaksızın öldürdün! Gerçekten yadırganacak bir şey yaptın” dedi. Hızır (aleyhisselâm) “Ben, sana benimle beraber sabıra güç getiremezsin demedim mi?” dedi.
Mûsâ (aleyhisselâm) “Bundan sonra bir şey sorarsam, bir daha benimle arkadaşlık etme. Benim tarafımdan özür derecesine vardın” dedi. Yine yürüdüler, nihâyet bir köye vararak köylülerden yiyecek istediler. Onlar, kendilerini misâfir kabûl etmekten çekindiler. Bu sefer o köyde yıkılmak üzere olan bir duvar buldular. Hızır (aleyhisselâm) onu doğrulttu. Mûsâ (aleyhisselâm) ona “Bir kavim ki kendilerine geldik de bizi ne misâfir aldılar, ne de doyurdular. Dilesen bunun için ücret alabilirdin” dedi. Hızır (aleyhisselâm) “Artık bu senle benim aramızın ayrılmasıdır. Sabredemediğin şeyin tevilini sana haber vereceğim” dedi. “Birincisi; gemi denizde çalışan bir takım fakîrlerin idi. Onun için ben gemiyi kusurlu yapmak istedim ki, arkalarında her sağlam gemiyi zorla almakta olan bir hükümdâr vardı. Onu zaptedecek hükümdâr geldiği vakit, gemiyi delinmiş bulacak ve bırakıp gidecek. Fakîrler de onu tahta ile tamir edeceklerdi, ikincisi; oğlan büyüseydi kendisi kâfir olacağı gibi, anne ve babasını da küfre sevk edecekti. Bu sebeple biz onun yerine annesiyle babasına, Allahü teâlâdan ondan daha faydalı ve daha merhametli bir evlât vermesini diledik. Üçüncüsü; bu duvar, şehirde iki yetim çocuğa âit idi. Altında onlara âit bir define vardı. Babaları da sâlih bir kimse idi. Allahü teâlâ diledi ki, ikisi de rüştlerine ersinler (akıl baliğ olsunlar, evlenecek çağa gelene kadar büyüsünler) definelerini çıkarsınlar. Bu Allahü teâlânın bir merhametidir. Ben bunları kendi isteğimle yapmadım. İşte senin, üzerinde sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.”

Süfyân bin Uyeyne buyurdu ki: “Bir kimsenin kusurları, onu duâ etmekten alıkoymasın. Çünkü Allahü teâlâ, en kötü mahlûk olan şeytanın bile duâsını kabûl etmiştir.”

“İnsanlar bir yerde toplanıp, Allahü teâlâdan bahsettiklerinde, şeytan ve dünyâ oradan uzaklaşırlar. Şeytan dünyâya der ki, “Bu insanların ne yaptığını görüyor musun?” Dünyâ “Şimdi onlara yaklaşma. Birbirlerinden ayrıldıkları zaman, ben onları tek tek yakalar sana teslim ederim” der.”

“İnsanların benim yüzümden günaha girmelerinden korkmasaydım, insanların beni gıybet edip kötülemelerini, beni övmelerinden daha çok isterdim. Çünkü gıybet eden, kötüleyen kimseler günahlarımı almakta, sevâblarını bana vermekteler. Halbuki, insanların beni medh etmelerinin, çok

övmelerinin bana bir fâidesi yoktur. Hattâ, beni överken, bende olmıyan hâlleri bildirmeleri, ya'nî yalan söylemeleri dahi mümkündür."

Bir kimse kendisine gelerek "Ben zühd sahibi (şüpheli olmak korkusu ile mübahların çoğunu terk eden) bir âlim görmek istiyorum. Bana öyle birini gösterebilir misiniz?" dedi. Buna cevaben buyurdu ki: "Zühd, sırf helâl olan rızıkta olur. Bu zamanda, rızkını helâlinden temin edebilmek mümkün mü ki siz öyle birini arıyorsunuz?"

"Bir kimse ibâdetlerini yapar, hep Allahü teâlâyı hatırlarsa, dünyâ (insanı Allahü teâlâdan uzaklaştıran, alçak şeyler) ondan uzaklaşır. Allahü teâlâyı hatırlamaktan gâfil oldukça da dünyâ ona yaklaşır, ibâdetlerden ve Allahü teâlâyı hatırlamaktan maksat, dünyâyı kendinden uzaklaştırmak içindir."

Birisi kendisinden nasîhat istedi. Ona buyurdu ki, "Kendini başkalarından üstün görmekten ve haksız olarak başkasının bir kuruş da olsa hakkını almaktan çok sakın. Allahü teâlâya hesap vereceğini, O'nun büyüklüğünü düşün. Kendini üstün görenleri (kibir edenleri) Allahü teâlâ alçaltır. Başkalarının malını haksız olarak alan da fakîr ve zelîl olur."

"Sehâvet (cömertlik) nedir?" diye sordular. "Dostlara ve sevdiklerine iyilik ve ikramda bulunmaktır" buyurdu.

"İnsan, düşünce sahibi olursa, herşeyden bir ders alır."

Bize hadîs ilmini öğretiniz diye müracaat edenlere; "Ben kendimi buna lâyık ve ehil bulmuyorum" buyurdu.

"İlmi, dünyâ ni'metlerine kavuşmak için vasıta yapmak niyeti ile öğrenen kimseye ilim öğretmeyiniz. Çünkü, onun Cehenneme gitmesine yardım etmiş olursunuz."

"Helâl lokma ile, hâlis kalb ile kırk gün ibâdete devam eden kimsenin kalbi nurlanır, hikmet söylemeye başlar."

"İlmim nefsimi ıslah eder deyip de, kurtuluşu elde etmeye gayret göstermeyenler fâsıktırlar."

Süfyân bir Uyeyne (radıyallahü anh) kendisine verilen bir şeyi kabûl etmeyip bir başkasına gönderir "Ona verin, o bizden daha muhtaçtır" buyururdu.

"Maddî hayatın devamı için, dünyâdaki su ne kadar mühim ise, ma'nevî hayat için de "Lâ ilahe illallah" kelime-i tevhîdi o kadar, hattâ daha fazla mühimdir. Bu kelimenin yüksek ma'nâsını rûhuna sindirebilen kimse diridir. Bu yüksek ma'nâyı rûhuna işliyemiyen kimse ölüdür. Allahü teâlânın, kullarına ihsân ettiği ni'metlerin en yükseği bu kelimedir."

"Bir kimse, ölmüş olan bir kimsenin kendisinde bulunan hakkını, Allahü teâlâdan korkarak götürüp vârislerine verse, helâllik almış olur. Ama gıybet günahının durumu böyle değildir. Bir kimse, bir kimseyi gıybet etse, gıybet edilen kimse vefât etse, gıybet eden kimse, gidip, gıybet ettiği kimsenin vârislerinden helâllik alsa, yine helâl olmaz. Yeryüzündeki bütün müslümanlar, o gıybet eden kimseyi affetseler, gıybet edilen kimse, hakkını helâl etmedikçe helâl olmaz. Mü'minin ırzı, şerefi, malından daha kıymetlidir."

"Hiç kimseyi işlediği bir günahtan dolayı ayıplama."

"Günümü sefîhler gibi, gecemi de câhiller gibi boşa geçirsem, ondan sonra da ilmî eserler yazsam, bunlardan kimse istifâde edemez. Evvelâ benim hâlim yazdıklarıma uygun olmalı ki, başkaları istifâde edebilsin."

"Bir kimse, kendisine bir belâ geldiğinde sabreder, Allahü teâlânın takdîrine râzı olursa onun, işi tamamdır. O kemâl mertebesini bulmuştur."

"Birine yazdığı mektûbda, "Kardeşim, Allahü teâlâyı hatırlamaktan ve ölüme hazırlanmaktan gâfil olan kimselerden uzak dur. Biz öyle insanlara yetiştik ki, onlar ölüm korkusundan dolayı, aklı dağılmış gibi olurdu."

"Allahü teâlâyı seven, Allahü teâlânın sevdiklerini de sever. Allahü teâlânın sevdiklerini seven, Allahü teâlânın rızâsı için sever."

¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾¾

1) El-A'lâm cild-3, sh. 105

2) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 262

3) Sıfat-üs-safve cild-2, sh. 130

4) Hilyet-ül-evliyâ cild-7, sh. 270

5) Tabakât-ül-kübrâ cild-1, sh. 40

6) Târîh-i Bağdâd cild-9, sh. 391

7) Vefeyât-ül-a’yân cild-2, sh. 391

8) Tam İlmihâl Se’âdet-i Ebediyye sh. 1067

9) Fâideli Bilgiler sh. 45, 156, 158

10) Eshâb-ı Kirâm sh. 392

11) Risâle-i Kuşeyrî sh. 264, 329, 390, 403

12) Keşf-ül-mahcûb sh. 223, 256 (Urdu tercümesi)

13) Mîzân-ül-i’tidâl cild-1, sh. 397